OBRANNÝ PRŮMYSL

Tento dokument vysvětluje zásadní roli, kterou obranný průmysl EU hraje při zajišťování bezpečnosti a strategické autonomie Unie, a jakým způsobem přispívá ke konkurenceschopnosti a růstu. Nastiňuje vývoj evropského odvětví obrany v průběhu let, od fragmentovaného průmyslového odvětví, které již dlouho trpělo strukturálními nedostatky, jež mu bránily vyrábět obranné vybavení potřebným tempem, až po postupně stále integrovanější odvětví, které se snaží nalézt rovnováhu mezi suverenitou členských států a nutností spolupráce na úrovni EU. Vzhledem k rostoucímu geopolitickému napětí zařadila EU obranu na přední místo své agendy a snaží se obranný průmysl posílit tak, aby byl pohotovější, inovativnější, konkurenceschopnější a odolnější.

PRÁVNÍ ZÁKLAD

— Článek 173 Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU) poskytuje právní základ pro opatření EU na podporu konkurenceschopnosti průmyslu, včetně odvětví obrany.

— Článek 182 Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU) se vztahuje na výzkum a technologický rozvoj EU, včetně výzkumu souvisejícího s obranou.

— Článek 346 Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU) umožňuje členským státům vyjmout opatření související s obranou z pravidel pro vnitřní trh EU, je-li to nezbytné k ochraně jejich zásadně důležitých bezpečnostních zájmů.

CÍLE

Evropské odvětví obranného průmyslu je základem obranné připravenosti Unie. Cílem opatření EU v této oblasti je posílit průmyslovou základnu obrany a obrannou připravenost Unie. Z toho důvodu se tato opatření zaměřují na:

— zvýšení výrobní kapacity obranného průmyslu v celé EU,

— posílení investic a zlepšení přístupu k financování v odvětví obrany,

— podporu konkurenceschopnosti a inovací,

— podporu kolaborativního výzkumu a vývoje v oblasti obrany,

— posílení spolupráce mezi obrannými společnostmi ve všech členských státech, aby se zvýšila výrobní kapacita a umožnily úspory z rozsahu,

— snížení fragmentace trhu s obranným vybavením, snížení nákladů a přispění k rozvoji skutečného jednotného trhu s obranným vybavením.

POČÁTKY A VÝVOJ OBRANNÉHO PRŮMYSLU EU

Bezpečnost a obrana sice zůstávají v pravomoci členských států, ale s nimi související průmyslové prostředí se z poměrně fragmentovaného změnilo na úrovni EU na stále integrovanější.

A. Dvacet let politiky EU v oblasti obranného průmyslu od počátku 21. století

1. Evropská obranná agentura

Evropská obranná agentura (EDA) byla zřízena v červenci 2004 na základě společného opatření Rady ministrů za účelem rozvoje obranných schopností, podpory a posílení evropské spolupráce v oblasti vyzbrojování, posílení evropské technologické a průmyslové základny obrany, vytvoření mezinárodně konkurenceschopného evropského trhu s obranným vybavením a zvýšení efektivity evropského obranného výzkumu a technologií. Společné opatření z roku 2004 bylo nejprve nahrazeno rozhodnutím Rady v červenci 2011 a poté v říjnu 2015 revidováno rozhodnutím Rady o statutu, sídle a způsobu fungování Evropské obranné agentury.

2. Rozvoj evropského trhu s obranným vybavením

V září 2004 předložila Komise zelenou knihu o veřejných zakázkách v oblasti obrany s cílem přispět k tomu, aby byl „postupně vytvořen evropský trh s obranným vybavením". Tato zelená kniha byla součástí strategie „Směrem k politice Evropské unie v oblasti vybavení pro obranu" z roku 2003. Jejím cílem bylo využívat zdroje v oblasti obrany efektivněji, zvýšit konkurenceschopnost evropského průmyslu a rovněž přispět ke zlepšení vojenského vybavení v rámci evropské bezpečnostní a obranné politiky.

V roce 2007 se členské státy dohodly na posílení rozvoje evropské technologické a průmyslové základny obrany pomocí specifické strategie. V červenci 2006 byl spuštěn mezivládní režim pro podporu hospodářské soutěže na evropském trhu s obranným vybavením. Tento dobrovolný mezivládní režim funguje na základě kodexu chování pro pořizování vojenských materiálů a s pomocí hlášení a monitorování, které pomáhá zajistit transparentnost a odpovědnost mezi členskými státy.

Standardizace obranného vybavení je důležitá pro integraci vnitrostátních trhů. Díky spuštění portálu evropského referenčního systému norem v oblasti obrany (EDSTAR) v roce 2012 bylo možno podniknout kroky směrem ke standardizaci. Portál EDSTAR navázal na vytvoření systému informací o evropských normách v oblasti obrany, což je portál pro širší evropskou standardizaci materiálu určeného k obranným účelům, jehož cílem je informovat o normách pro materiál, které budou zavedeny nebo budou zásadním způsobem změněny.

V červenci 2013 přijala Komise sdělení o zvýšení účinnosti a konkurenceschopnosti evropského odvětví obrany a bezpečnosti, v němž stanovila podrobný akční plán a oznámila zřízení mechanismu pro sledování trhu s veřejnými zakázkami v oblasti obrany.

3. Zadávání zakázek v oblasti obrany a transfer produktů pro obranné účely v rámci EU

EU vypracovala pokyny pro vymezení rámce EU v této oblasti prostřednictvím dvou směrnic:

— Směrnice o transferech produktů pro obranné účely uvnitř EU (směrnice 2009/43/ES) zjednodušila a harmonizovala podmínky a postupy pro transfery obranných produktů v rámci EU. Vytvořila jednotný a transparentní systém licencí (obecných, souhrnných a individuálních) a umožnila společnostem, které jsou považovány za důvěryhodné, provádět transfery na základě obecných licencí. Záměrem bylo,

aby se individuální licence udělovaly výjimečně a omezily se na jednoznačně odůvodněné případy.

— Směrnice o zadávání zakázek v oblasti obrany a bezpečnosti (směrnice 2009/81/ES) zavedla pravidla pro zadávání veřejných zakázek v oblasti obrany, jejichž cílem bylo usnadnit společnostem působícím v této oblasti přístup na trhy s obranným materiálem v jiných členských státech. Přináší možnost využít jednací řízení s předchozím uveřejněním oznámení o zahájení zadávacího řízení jako standardní postup, umožňuje větší flexibilitu a zavádí zvláštní pravidla pro bezpečnost citlivých informací, ustanovení o bezpečnosti dodávek a zvláštní pravidla pro subdodávky. Členské státy však mohou stanovit výjimku pro zakázky v oblasti obrany a bezpečnosti, je-li to nezbytné pro ochranu jejich základních bezpečnostních zájmů (článek 346 SFEU).

4. Evropský obranný výzkum

Navzdory snahám o vytvoření společného rámce pro evropskou obrannou politiku výdaje na evropský obranný výzkum od roku 2006 celkově výrazně poklesly a opět se začaly zvyšovat teprve v posledních několika letech. V roce 2015 se členské státy dohodly, že postupně přejdou od výzkumu zaměřeného výhradně na technologie civilního a dvojího užití v rámci programu Horizont 2020 ke specializovanému evropskému programu obranného výzkumu v rámci Evropského obranného fondu.

Evropský obranný fond je hlavním nástrojem EU na podporu výzkumu a vývoje v oblasti obrany. Zahájil činnost dne 1. ledna 2021 s celkovým schváleným rozpočtem na období 2021–2027 ve výši téměř 8 miliard EUR (nařízení (EU) 2021/697). Jeho hlavním cílem je podporovat spolupráci mezi společnostmi, včetně malých a středních podniků, a výzkumnými subjekty v celé Unii. Dále se snaží prostřednictvím investic stimulovat rozvoj obranných schopností a pomoct společnostem z EU při vývoji špičkových a interoperabilních obranných technologií a vybavení.

Evropskému obrannému fondu předcházely dva testovací programy: přípravná akce zaměřená na obranný výzkum a Evropský program rozvoje obranného průmyslu.

B. Nová éra politiky EU pro obranný průmysl

V roce 2021 zahájila EU analýzu budoucnosti evropské bezpečnosti a obrany. Tento proces vedl k vytvoření Strategického kompasu, politického dokumentu, který stanoví akční plán pro posílení bezpečnostní a obranné strategie EU do roku 2030.

Zahájení válečné agrese Ruska proti Ukrajině v únoru 2022 znamenalo počátek nové éry evropské obranné politiky. Odhalilo zásadní problémy, pokud jde o připravenost obranného průmyslu EU. V reakci na to byla v témže roce přijata dvě opatření na úrovni EU:

— V únoru zveřejnila Komise plán pro technologie s kritickým významem pro obranu a bezpečnost.

— V březnu Rada Strategický kompas zásadním způsobem revidovala, aby zohlednila destabilizaci evropského bezpečnostního řádu a následnou změnu postoje, ambicí a nástrojů EU v oblasti obrany. (Viz 5.1.2)

Společné sdělení z roku 2022 o nedostatcích v oblasti investic do obrany a později Draghiho zpráva z roku 2024 o budoucnosti evropské konkurenceschopnosti ukázaly,

že dlouhodobě nedostatečné investice a nedostatečná spolupráce mají za následek kritické nedostatky v obranných schopnostech a roztříštěný evropský obranný průmysl a trh. Výrobní kapacity jsou velmi nízké a členské státy jsou závislé na nákupech obranného vybavení ze zemí mimo EU.

V průběhu roku 2023 byla spuštěna dvě krátkodobá opatření k řešení daných nedostatků: akt o posílení evropského obranného průmyslu prostřednictvím kolaborativního zadávání veřejných zakázek s cílem motivovat ke společnému zadávání veřejných zakázek v oblasti obrany a akt na podporu výroby munice s cílem zvýšit výrobu munice a raketových střel.

V březnu 2024 zahájila Komise vůbec první Strategii pro evropský obranný průmysl s cílem zvýšit výdaje na obranu, zlepšit společné zadávání veřejných zakázek, zlepšit interoperabilitu mezi evropskými ozbrojenými silami a posílit spolupráci s Ukrajinou. Klíčovým opatřením je návrh nařízení, kterým se zřizuje Program pro evropský obranný průmysl na podporu dlouhodobé konkurenceschopnosti průmyslu a obrany, v hodnotě 1,5 miliardy EUR.

V první polovině roku 2025 navrhla Komise tři klíčové iniciativy ke zvýšení obranné připravenosti a investic.

1. Společná bílá kniha o budoucnosti evropské obrany 2030, která byla předložena v březnu 2025, staví obrannou politiku EU na novou úroveň s ohledem na rostoucí hrozby a bezpečnostní výzvy. Navrhuje několik opatření ke konsolidaci evropského obranného průmyslu:

— posílit průmyslové kapacity v celé EU,

— zabezpečit dodávky kritických průmyslových vstupů a snížit závislost,

— vybudovat skutečný jednotný trh EU s obranným vybavením,

— zjednodušit stávající pravidla a omezit byrokracii,

— podpořit výzkum a vývoj v zájmu inovace,

— udržet, přilákat a rozvíjet talenty s cílem zlepšit dovednosti a odborné znalosti v odvětví obrany.

2. Plán ReArm Europe, později přejmenovaný na „Připravenost 2030“, který zavedl finanční nástroje na podporu investic tím, že:

— aktivoval národní únikovou doložku v rámci Paktu o stabilitě a růstu, což členským státům umožňuje zvýšit výdaje na obranu, a

— spustil úvěrový nástroj ve výši 150 miliard EUR – Bezpečnostní akce pro Evropu (SAFE) – s cílem pomoci zemím investovat do klíčových oblastí obrany.

3. Balíček právních změn nazvaný „souhrnný minibalíček v oblasti obrany“, který byl formálně přijat v prosinci 2025, mění pět hlavních programů EU: Digitální Evropu, Evropský obranný fond, Nástroj pro propojení Evropy, Platformu strategických technologií pro Evropu (STEP) a Horizont Evropa. V jejich rámci umožňuje investice do obrany a dvojího užití.

ÚLOHA EVROPSKÉHO PARLAMENTU

Parlament se postupně stal důležitým aktérem evropského obranného průmyslu, a to zejména díky podílu na tvorbě právních předpisů a rozpočtové kontrole. Především:

— vyzval k vytvoření evropské zbrojní agentury a ke standardizaci v oblasti obrany (2002),

— usiloval o postupné vytvoření evropského trhu s obranným vybavením (2005),

— trval na tom, že posílení evropských schopností by se mělo projevit také upevněním evropské technologické a průmyslové základny obrany (2012),

— požadoval posílení evropské průmyslové spolupráce a upozorňoval, že je třeba podporovat mise v rámci společné bezpečnostní a obranné politiky prostřednictvím výzkumu a vývoje (2013),

— navrhl vybudování evropské obranné unie (2016),

— upozorňoval na to, že je třeba zlepšit přístup malých a středních podniků k financování, posílit zadávání veřejných zakázek v oblasti obrany v rámci EU a spolupráci v oblasti výzkumu a vývoje a zvýšit interoperabilitu mezi armádami členských států (2021),

— požadoval zvýšení příspěvků na posílení obranných schopností Ukrajiny (2022),

— zdůraznil, že je třeba snížit závislost na dodávkách kritických materiálů, podpořit investice do inovací a vývoje, upřednostnit společné projekty financované a spolufinancované EU a navýšit financování (2023),

— požadoval jednotnou a jasnou dlouhodobou vizi pro evropský obranný průmysl, aby bylo zajištěno řešení prioritních potřeb (2025), a

— opakovaně upozorňoval na to, že je třeba překonat fragmentaci obranného průmyslu v EU (2025).

Tento dokument vypracovala tematická sekce Evropského parlamentu pro transformaci, inovace a zdraví. Další informace k tomuto tématu naleznete na internetových stránkách Výboru pro průmysl, výzkum a energetiku.

Anne Ploeger
04/2026